

บทที่ ๓

การแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยชั้นวิกฤติในลัณนา

๓.๑ ความหมายของความสำคัญของการแสดงพระธรรมเทศนาในลัณนา

พจนานุกรมลัณนา-ไทย ให้ความหมาย “เทศนา” ว่า เทศนา อ่านตามสำเนียงลัณนาว่า “เต-สะ-นา” หมายถึง การแสดงธรรม (น.) แสดงธรรม (ก.) ซึ่งความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายคำว่า “เทศนา” ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม และพจนานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ดังกล่าวในเบื้องต้น

มณี พยอมยงค์^๑ แสดงทัศนะว่า พระธรรมเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา มี ๒ ระดับ คือ ธรรมะระดับสามัญและธรรมะระดับสูง (ระดับปรัชญา)

พระพุทธศาสนาในลัณนามีความเจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับเพราะอาศัยการเทศนาธรรมในการปลูกฝังทัศนคติ ความเชื่อ โลกทัศน์ เสริมสร้างเพิ่มพูนความศรัทธาในพระรัตนตรัยและให้แนวทางในการดำรงชีวิตตามหลักการทางพุทธศาสนาจนก่อให้เกิดรูปแบบการดำรงชีวิตของชาวลัณนาที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างหลักการทางพระพุทธศาสนากับคติท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากศิลปวัฒนธรรมลัณนาล้วนแล้วแต่มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานของคติทางพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ดังนั้นการเทศนาธรรมในวัฒนธรรมลัณนา นอกจากจะเป็นการเผยแผ่หลักการทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังถือเป็นการปลูกฝังอัตลักษณ์ลัณนาตามคตินิยมของท้องถิ่นที่อิงอยู่กับคติทางพุทธศาสนาอีกด้วย

๓.๑.๑ ทำนองการแสดงธรรมเทศนาในลัณนา

ท่วงทำนองขับขานในการแสดงธรรมของพระสงฆ์ลัณนา เรียกว่า “ระบำเทศน์” ออกเสียงในภาษาถิ่นลัณนาว่า “ลำบำเทศน์” หรือ “ละบำเทศน์” คำว่า “ระบำ”^๒ หมายถึงท่วงทำนองหรือแบบอย่างในการขับเพลงหรือขอ แต่เมื่อนำมาใช้กับระบำเทศนาแล้วก็หมายถึงท่วงทำนองหรือจังหวะการเทศนาธรรมที่มีการเอื้อนเสียงขึ้น-ลง และลากเสียงสั้น-ยาว ประกอบเป็นระยะ ๆ อย่างไพเราะ โดยแต่ละท้องถิ่นหรือแต่ละเมืองในลัณนามีระบำการเทศนาธรรมแตกต่างกันไปตามความนิยมในแต่ละท้องถิ่นจนอาจถือเป็นระบำการเทศนาธรรมประจำถิ่นหรือประจำเมือง

^๑ มณี พยอมยงค์ และศิริรัตน์ อาศนะ, เครื่องสักการะในลัณนาไทย, (เชียงใหม่ : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๕๘.

^๒ อุดม รุ่งเรืองศรี, พจนานุกรมลัณนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง, หน้า ๖๐๔.

พระครูสิริสุตตาทิณมณเฑียร^๓ แบ่งระบำนการเทศนาธรรมของพระสงฆ์ล้านนาออกเป็น ๒ ประเภทตามลักษณะของการเทศนาธรรมกล่าวคือ

๑. ระบำนหรือทำนองการเทศนาธรรมแบบธรรมวัตร เป็นระบำนหรือทำนองการเทศนาธรรมตามปกติธรรมดาทั่วไป ประกอบด้วย ๔ ทำนองได้แก่

ก. ทำนองน้ำต้นทอริณคำ (น้ำไหลวนลงทอ) ได้แก่ ทำนองการเทศนาธรรมที่ใช้เสียงราบเรียบธรรมดาไม่เร็วหรือช้า มีจังหวะการเทศนาพอดี เวลาหยุดหายใจจะหยุดที่คำที่มีเสียงยาวและลากเสียงตัวสุดท้ายของแต่ละคำเพื่อส่งไปยังคำถัดไป

ข. ทำนองชีมำแอ่วเมือง (ชีมำเที่ยวชมเมือง) ได้แก่ ทำนองการเทศนาธรรมที่ใช้เสียงเสมอดันเสมอปลาย รักษาจังหวะการอ่านคำแต่ละคำให้ลงจังหวะเดียวกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ โดยไม่มีความรีบร้อนหรือเร่งให้จบเหมือนการชีมำเที่ยวชมเมืองอย่างพลัดพลินเมื่อหยุดหายใจก็หยุดที่คำที่มีเสียงยาว โดยลากเสียงตัวสุดท้ายไว้เพื่อส่งต่อไปยังคำถัดไป

ค. ทำนองม้าย่ำไฟ (ม้าย่ำเหยียบไฟ) ได้แก่ ทำนองการเทศนาธรรมที่มีจังหวะเร็วกระชั้นชิด มีการรวล้น โดยไม่คำนึงถึงคำที่จะหยุดว่าจะมีเสียงสั้นหรือยาว ระบำนนี้ส่วนมากใช้เทศนาคัมภีร์ธรรมที่เป็นคาถาบาลีซึ่งเทศนาในช่วงที่มีเวลาจำกัด หรือเทศนาในกรณีที่คัมภีร์ธรรมนั้นมีขนาดความยาวของเนื้อหาหมาก

ง. ทำนองฝนแสนห่า (ฝนตกหนักมีเสียงดังอีกทีก) ได้แก่ ทำนองการเทศนาธรรมด้วยทำนองม้าย่ำไฟ โดยมีพระสงฆ์ผู้เทศนาตั้งแต่ ๒ รูปขึ้นไปเทศนาธรรมพร้อม ๆ กัน เสียงเทศนาจึงดังอีกทีกคล้ายกับฝนตกหนักมีเสียงดังอื้ออึงและฟังไม่ได้ศัพท์ การเทศนาธรรมลักษณะนี้มักใช้เทศนาในงานศพ เนื่องจากมีเจ้าภาพกัณฑ์เทศนาจำนวนหลายผูก หากเทศนาธรรมทีละผูกก็ใช้เวลานาน จึงกำหนดให้เทศนาธรรมทุกผูกไปพร้อมกันทีเดียว พระสงฆ์ผู้เทศนารูปที่มีประสบการณ์อาจเทศนาเพียงเล็กน้อยโดยไม่เทศนาให้จบผูกก็ได้เรียกว่า “เทศน์เค้าไปปลายใบ” คือการอ่านแต่เพียงใบลานที่ ๑-๒ แล้วข้ามไปอ่านใบสุดท้ายตอนจบ เนื่องจากการเทศนาลักษณะนี้เป็นการเทศนาเพื่ออุทิศบุญกุศลที่เกิดจากการเทศนาธรรมเรื่องนั้นไปให้แก่ผู้ที่เสียชีวิต เรียกว่า “เทศน์เอาอานิสงส์” ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อเทศนาให้ผู้มีชีวิตสดับฟังให้ได้เนื้อหาสาระแต่อย่างใด

๒. ระบำนหรือทำนองการเทศนาธรรมแบบมหาชาติ เป็นระบำนหรือทำนองการเทศนาธรรมที่ใช้เฉพาะการเทศนาธรรมมหาชาติเวสสันดรเท่านั้น แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะได้แก่

^๓ สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตตาทิณมณเฑียร ดร., วัดห้วยห้าง ตำบลตะเคียนปม อำเภอร่องคำ จังหวัดลพบุรี,

ก. ระบายหรือทำนองเทศนาประจำท้องถิ่น มีลักษณะเป็นทำนองผสมผสานหรืออาจดัดแปลงจากทำนองประจำเมืองอื่น ๆ มาเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองก็ได้ ประกอบด้วยระบำหมาไต้คันทนา (สุนัขเดินไต้คันทนา) ระบำกวางเดินดง ระบำน้ำดันท้อ (น้ำไหลลงท้อที่แคบ) ระบำก๊วนกแล (นกแก้วเอียงคอ) ระบำแม่ของนงบน (แม่น้ำโขงไหลบ่าอย่างรวดเร็ว) และระบำไก่สับตั้ง (ไก่จิกอาหารในกระดัง)

ข. ระบายหรือทำนองประจำเมือง เป็นทำนองเทศนาที่มีความโดดเด่นนิยมใช้เทศนาในเมืองใหญ่ ๆ จนถือเป็นเอกลักษณ์ของเมืองนั้น ๆ ประกอบด้วย

๑. ระบายประจำเมืองเชียงแสน-เชียงราย นิยมระบำมะนาวล่องของซึ่งมีลีลาการเอื้อนเสียงขึ้น-ลง คล้ายกับลูกมะนาวที่ไหลเอื่อยไปตามลำน้ำของ (แม่น้ำโขง) มีจังหวะช้าเสียงทุ้มต่ำ ๆ สูง ๆ เหมือนมะนาวที่ลอยไปตามกระแสน้ำซึ่งมีลักษณะผลุบ ๆ โผล่ ๆ ไหลเอื่อยไปเรื่อย ๆ

๒. ระบายประจำเมืองลำพูน- เชียงใหม่ นิยมระบำน้ำตกตาด ละระบำพร้าวไกลใบ โดยลีลาที่มีการเอื้อนเสียงขึ้น-ลง คล้ายกับน้ำฝนตกจากชายคาเป็นระยะ ๆ มีความถี่ห่างเสมอกัน เรียกว่า ระบำน้ำตกตาด ส่วนลีลาการเอื้อนเสียงที่มีลักษณะเหมือนใบมะพร้าวกวัดแกว่งไปมาอย่างช้า ๆ ยามเมื่อถูกลมพัด เรียกว่า ระบำพร้าวไกลใบ การเทศนานั้นนิยมใช้ระบำน้ำตกตาดเป็นทำนองเทศนาในช่วงที่มีการบรรยายขยายความและช่วงตื่นเต้น เร้าใจ แต่ถ้าเทศนาในตอนที่มีความเศร้าโศกสลด รำพึงรำพรรณ มักจะเทศนาด้วยระบำพร้าวไกลใบ

๓. ระบายประจำเมืองลำปาง นิยมระบำแมลงภู่มดวงซึ่งมีลีลาการเอื้อนเสียงเหมือนลักษณะแมลงภู่มก้างลมหรือกำลังดูดกินเกสรดอกไม้จากดอกหนึ่งบินไปสู่อีกดอกหนึ่ง การเทศนาธรรมด้วยระบำนี้ออกเสียงตัวอักษรต่อตัวอักษรถัดกันไปเรื่อย ๆ พร้อมกับมีการเล่นเสียงขึ้น-ลงอย่างไพเราะ

๔. ระบายประจำเมืองแพร่ นิยมระบำนกเขาเหินซึ่งมีลีลาการเอื้อนเสียงคล้ายกับนกเขาบินไปอย่างช้า ๆ แล้วเหินตัวขึ้นบนอากาศแล้วร่อนลงอย่างช้า ๆ การเทศนาธรรมระบำนี้อีกเช่นกันจะมีจังหวะการเทศนาช้า ๆ แล้วเอื้อนเสียงขึ้นสูง-ต่ำ เหมือนนกเขาเหินในอากาศแล้วร่อนลง

๕. ระบายประจำเมืองน่าน นิยมระบำช้างข้ามทุ่งมีลีลาการเอื้อนเสียงช้าเนิบนาบขัดถ้อยขัดคำคล้ายกับการเดินของช้างที่มีท่วงท่าลีลาอย่างสม่ำเสมอ

๖. ระบายประจำเมืองลับแล (อุตรดิตถ์) นิยมระบำสำเภาหลงท่าซึ่งมีลีลาคล้ายกับระบำมะนาวล่องของ แต่เวลาหยุดหายใจจะมีการหวัดหางเสียงขึ้นเล็กน้อย

๓.๑.๒ ประเภทเนื้อหาที่ใช้แสดงธรรมธรรมในล้านนา

เนื้อหาในการแสดงธรรมธรรมถือเป็นสาระสำคัญที่พระสงฆ์ผู้เทศนาต้องการนำเสนอให้ผู้ฟังมีความรู้ ความเข้าใจ นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนา เป็นการเสริมสร้างความศรัทธาในพระรัตนตรัยให้บังเกิดขึ้นในจิตใจของผู้ฟังให้มั่นคง จากการศึกษาพบว่า

คัมภีร์ธรรมล้านนาที่นิยมนำมาเทศนาในแต่ละโอกาสนั้นล้วนแล้วแต่เป็นเนื้อหาที่นักปราชญ์ในสมัยก่อนได้รจนาแต่งเอาไว้ก่อนแล้วเมื่อพระสงฆ์นำมาเทศนาจึงต้องอ่านตามที่นักปราชญ์ได้รจนาเอาไว้โดยไม่ต้องคิดแต่งคัมภีร์ด้วยตนเอง เนื้อหาของคัมภีร์ธรรมล้านนาประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ๖ ประเภทได้แก่

๑. ประเภทคำสอน เป็นเนื้อหาคำสอนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่นการให้ทาน รักษาศีล อบรมขัดเกลาจิตใจให้มีความสุข การเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏตามอำนาจแห่งกิเลส กรรม วิบาก วิธีปฏิบัติตนให้พ้นจากความทุกข์ รู้จักดำรงตนอย่างมีคุณค่าและทำคุณประโยชน์ต่อสังคม เรียกคัมภีร์ธรรมประเภทนี้ว่า “ธรรมสอน” ส่วนมากมีเนื้อหาจบภายใน ๑ ผูก เรียกว่า “ธรรมโทน” เช่น ธรรมตณหา ๓ เหง้า ธรรมเทวทูตทั้ง ๕ ธรรมเตือนใจเข้าวัสสา ธรรมปัญหา ๔ หน่อ ธรรมอบายมุข ธรรมดาสอนโลก ธรรมกตัญญูต่อพ่อแม่ เป็นต้น

๒. ประเภทพุทธประวัติหรืออริยสาวกประวัติ เนื้อหากล่าวถึงประวัติของพระพุทธเจ้าหรือพระอริยสาวกรูปสำคัญในเหตุการณ์ของพระพุทธประวัติ เช่น ธรรมปฐมสมโพธิกถา ธรรมสิทธิธัตถ์ออกบวช ธรรมพิมพาพิลาป ธรรมยโสธรานิพพาน ธรรมธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ธรรมมหาอุปกุตมัตพระยามาร ธรรมพระโมคคัลลานดับเปลวไฟ เป็นต้น คัมภีร์ธรรมเหล่านี้นิยมใช้เทศนาในพิธีพุทธาภิเษกแบบล้านนาและงานบุญประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา

๓. ประเภทชาดก เนื้อหาที่เป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้าที่ทรงบำเพ็ญพระบารมีธรรม เจริญงาน ชาดกที่เทศนามีทั้งนิบาตชาดกและชาดกนอกนิบาต ส่วนใหญ่เป็นชาดกนอกนิบาตซึ่งนำนิทานพื้นบ้านมาแต่งเลียนแบบนิบาตชาดก ส่วนนิบาตชาดกหลายเรื่องนักปราชญ์ล้านนารจนาใหม่ด้วยสำนวนภาษาท้องถิ่นล้านนาพร้อมกับสอดแทรกคติความเชื่อและโลกทัศน์แบบล้านนาในยุคนั้น ๆ เข้าไปผสมทำให้กลายเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นล้านนา เช่น ธรรมมหาเวสสันดรชาดก ธรรมพระเจ้าสิบชาติ เป็นต้น ส่วนชาดกนอกนิบาตหรือชาดก ท้องถื่นนั้น ปัจจุบันพบว่ามากถึง ๒๒๗ เรื่อง^๔ แพร่หลายตามวัดในล้านนา เช่น ธรรมแสงเมืองหลวงคำ ธรรมกำกาคำ ธรรมอ้ายร้อยชอด ธรรมชีวหาลิ้นคำ ธรรมพระยาค้ำคาก ธรรมพรหมจักร ธรรมช้างไพรนางผมหมอม ธรรมจำปาสี่ต้น ธรรมนันทเสน ธรรมช้างเจ็ดหัวบัวพันกาบ ธรรมนางมะลิซ้อน ธรรมกำพร้าวัวทอง ธรรมกำพร้าว้าหมาเน่า ธรรมกล้วยพันกอ ธรรมช้างงาเดียว ธรรมดาววิไถน้อย เป็นต้น พระสงฆ์ล้านนา นิยมนำมาเทศนาสั่งสอนให้มีจิตตั้งมั่นในคุณงามความดีตามหลักการทางพุทธศาสนา

๔. ประเภทนิยายธรรม เรื่องราวที่เป็นนิทานหรือเรื่องเล่าในท้องถื่นนำมาแต่งเป็นบทเทศนาที่ให้คติธรรมทางพุทธศาสนาและเป็นอุทาหรณ์เตือนใจชาวล้านนาให้ดำรงตนอยู่ในแนวทางที่

^๔ อุดม รุ่งเรืองศรี, “วรรณกรรมชาดกที่มีลักษณะเป็นล้านนา”, บทความในหนังสือวรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา, หน้า ๕๖-๖๐.

ถูกต้อง เช่น ธรรมยาชวันเช้า ธรรมเศรษฐีทั้ง ๕ ธรรมแม่ร้าง ๓๒ ผัว ธรรมหอยให้ ธรรมพราณคินศีล ธรรมเตโชยาโม เป็นต้น

๕. ประเภทอานิสงส์ เนื้อหาสำคัญกล่าวถึงผลบุญหรือประโยชน์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรม หรือความดีอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หากผู้ใดได้บำเพ็ญแล้วได้รับอานิสงส์ต่าง ๆ เช่น อานิสงส์การให้ทาน อานิสงส์การรักษาศีล อานิสงส์การฟังธรรม อานิสงส์การสร้างธรรม อานิสงส์การสร้างคัมภีร์ อานิสงส์เผาศพ อานิสงส์อาราธนาพระเจ้าเข้าวัดสา อานิสงส์ทานเข้า บิณฑบาต อานิสงส์ทานทุ่ง อานิสงส์สร้างเสาทุ่ง เป็นต้น

๖. ประเภทตำนาน กล่าวถึงกำเนิดเรื่องราวหรือเหตุการณ์กับประเพณีพิธีกรรมศาสนสถาน ศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา เช่น ตำนานพระแก้วดอนเต้า ตำนานพระแก่นจันทร์ ตำนาน พระธาตุดอยสุเทพ ตำนานกาเผือก ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ตำนานพระยาอินทร์ เป็นต้น

๓.๑.๓ สถานที่และโอกาสการแสดงธรรมในล้านนา

แม้การเทศนาธรรมเป็นการแสดงหลักการทางพระพุทธศาสนา แต่มีลักษณะผสมผสานกับ คติท้องถิ่นจนกลายเป็นพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ชาวล้านนานิยมสวดฟังตามสถานที่ต่าง ๆ ใน แต่ละโอกาสอย่างสม่ำเสมอ สถานที่สวดฟังธรรมเทศนาส่วนใหญ่นิยมจัดในวัดเป็นสำคัญโดยเฉพาะ บริเวณวิหารถือเป็นสถานที่สถิตของพระรัตนตรัย ทั้งนี้วัดถือเป็นศาสนสถานสำคัญ เป็นศูนย์กลางการ ประกอบพิธีกรรมและกิจกรรมในชุมชน แต่บางครั้งนิมนต์พระสงฆ์ไปเทศนาธรรมตามบ้านเรือน หรือสถานที่ต่าง ๆ ในโอกาสพิเศษ เพื่อความเป็นสิริมงคลและอุทิศบุญกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ หากจัด ประเภทของโอกาสการเทศนาธรรมตามลักษณะของงานหรือกิจกรรมเป็นสำคัญ อาจแบ่งได้ ๒ ประเภท กล่าวคือ

๑. การแสดงธรรมธรรมในงานมงคล การเทศนาธรรมช่วงเทศกาลงานบุญประเพณีของ ชุมชน เช่น เทศกาลเข้าพรรษา เทศกาลปีใหม่มือง (สงกรานต์) เทศกาลยี่เป็ง (ลอยกระทง) ประเพณี ตั้งธรรมหลวง ประเพณีฟังธรรมกลางพรรษา งานพุทธาภิเษก งานสงฆ์น้ำพระธาตุเจดีย์และแสดง ธรรมให้ผู้ป่วย เป็นต้น นิยมเทศนาในวัดเป็นสำคัญ บางครั้งนิมนต์พระสงฆ์ไปเทศนาที่บริเวณบ้านใน งานบุญประเพณีเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้าน เช่น ธรรมไชยสังคหะเทศนาในงานทำบุญขึ้น บ้านใหม่ ธรรมโลกาวุฒิเทศนาในงานสืบชาติตา ธรรมยาชวันเช้าเทศนาในพิธีนำข้าวขึ้นใส่ยุ้งข้าว (หล องเข้า) เป็นต้น

๒. การแสดงธรรมในงานอวมงคล การเทศนาธรรมในงานบำเพ็ญกุศลศพเพื่ออบรมสั่งสอน และอุทิศบุญกุศลไปให้แก่ผู้เสียชีวิต เช่น งานบำเพ็ญกุศลศพ งานทำบุญอุทิศ งานปอยเข้าสังข์ (ทำบุญ ครบรอบการเสียชีวิต) เป็นต้น คัมภีร์ธรรมที่นิยมเทศนาประกอบด้วย ธรรมมาลัยโผด ธรรมนิพพาน สูตร ธรรมพราหมณปัญหา ธรรมธรรมสังเวช ธรรมตำนานพระแก้วดอนเต้า ธรรมอานิสงส์ญาติคุณ ธรรมอานิสงส์ทานหาคนตาย ธรรมอานิสงส์เผาศพ ธรรมกรรมวาจา ธรรมอุทิศให้แก่พ่อแม่ผู้ล่วงลับ

เป็นต้น คัมภีร์ธรรมเหล่านี้ชาวล้านนาเรียกว่า “ธรรมทานหาผีตาย” หมายถึง คัมภีร์ธรรมที่ใช้เทศนาสำหรับอุทิศบุญกุศลไปหาผู้เสียชีวิต

๓.๒ การแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยระยะสุดท้าย

อาณาจักรล้านนา นับเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานเจริญมั่นคงมานาน พระสงฆ์ล้านนาในอดีตได้สืบทอดพระพุทธศาสนาด้วยการเทศนาธรรมตามรอยพระพุทธเจ้าและยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติตามแบบอย่างของเหล่าพระสาวก แต่วิธีการเทศนาธรรมมีลักษณะเฉพาะผสมผสานทั้งคติทางพระพุทธศาสนาและคติท้องถิ่น โดยยึดรูปแบบการเทศนาธรรมแบบอ่านตามคัมภีร์ใบลานที่นักปราชญ์ได้รจนาไว้ แต่ละวัดในล้านนามักมีคัมภีร์ธรรมใบลานและพับสาจำนวนมากจารจารึกด้วยอักษรธรรมล้านนา (ตัวเมือง) ภาษาที่ใช้สื่อสารในท้องถิ่น แต่ละปีมีผู้ศรัทธาถวายคัมภีร์ธรรมเรื่องต่าง ๆ ไว้กับวัดเป็นจำนวนมาก ทำให้วัดมีคัมภีร์ธรรมหนุนเนื่องมาโดยตลอด เพราะชาวล้านนานิยมคัดลอกคัมภีร์ธรรมทางพุทธศาสนาถวายไว้กับวัดเพื่อให้พระสงฆ์ใช้เทศนาในโอกาสต่าง ๆ เชื่อว่าเป็นการสร้างบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนั้นแต่ละวัดยังนิยมสร้างธรรมาสน์สำหรับเป็นสถานที่ให้พระสงฆ์ขึ้นนั่งเทศนาธรรมโดยเฉพาะซึ่งมีรูปลักษณะเป็นทรงปราสาทสูงหลังคาจตุรมุขมีบันไดขึ้นลงพร้อมกับแกะสลักตกแต่งอย่างวิจิตร เพราะถือว่าการเทศนาธรรมเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์จึงต้องปฏิบัติและสดับฟังอย่างเคารพ

การแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายในล้านนาคือว่าเป็นพิธีกรรมและความเชื่อมาช้านาน สืบทอดมาช้านานสืบมาจนถึงปัจจุบัน

๓.๒.๑ รูปแบบการแสดงธรรมของล้านนา

อาณาจักรล้านนาเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน ชาวบ้านมีความเคารพศรัทธาและยึดถือคติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จนเกิดความสุขสงบภายใต้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นชาวล้านนายังได้สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ เช่น ประเพณี จิตรกรรม ศิลปกรรม วรรณกรรม เป็นต้น มีพื้นฐานมาจากคติทางพระพุทธศาสนาผสมผสานกับคติท้องถิ่นเป็นสำคัญ สาเหตุที่พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงในดินแดนแห่งนี้ เนื่องจากพระสงฆ์สาวกได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งใหญ่ถึง ๓ ครั้ง ดังปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา กล่าวคือ^๕

ครั้งแรก พ.ศ. ๑๒๐๔ ในรัชสมัยพระนางจามเทวี พระราชธิดาภักขิตรีมย์มอญแห่งเมืองละโว้ อาณาจักรทวารวดีทรงเสด็จขึ้นครองเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) ในครั้งนั้นพระนางได้นำพระมหาเถระผู้

^๕ ประเสริฐ ญ นคร และปวงคำ ต้อยเขียว,ตำนานมูลศาสนาเชียงใหม่และเชียงตุง,(กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์,๒๕๓๘),หน้า ๒.

ทรงรอบรู้พระไตรปิฎกจำนวน ๕๐๐ รูป พร้อมด้วยบริวารจำนวนหนึ่งขึ้นมาด้วย ดังความปรากฏในตำนานชินกาลมาลีปกรณ์^๖ ตอนหนึ่งว่า

“...พระเจ้าจักรพรรดิ มีพระธิดาองค์หนึ่งพระนามว่า พระนางจัมมเทวี เป็นอัครมเหสีของพระเจ้าประเทศราชในเมืองรามัญ กำลังทรงครรภ์ได้ ๓ เดือน เจ้าจักรพรรดิทรงส่งพระนางจัมมเทวีพระธิดาของพระองค์ ให้มาครองราชย์สมบัติในที่นี้ (หริภุญชัย) ฝ่ายพระนาง พร้อมด้วยบริวารหมู่ใหญ่จำพวกละ ๕๐๐ องค์กับพระมหาเถระทรงไตรปิฎก ๕๐๐ องค์ ลงเรือมาตามแม่น้ำพิงค์ ๗ เดือน จึงบรรลุถึงเมืองนี้...” ทรงสร้างพระธาตุหริภุญชัย ปูนียสถานสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเมืองหริภุญชัย ในสมัยนั้นพระสงฆ์เอาใจใส่ต่อการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกมาก จึงทำให้พระพุทธศาสนาในยุคแรกนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและประดิษฐานตั้งมั่นอย่างรวดเร็วโดยลำดับ

ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๑๙๑๒ รัชสมัยของพระญากือนา พระองค์ทรงอาราธนาพระสุนเถระจากสุโขทัยนำพระพุทธรูปนิกายรามัญวงศ์หรือนิกายลังกาวงศ์เก่าจากนครพนมมาเผยแพร่ในเมืองลำพูนและเชียงใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยมีวัดปทุมบุพผาราม หรือวัดสวนดอกไม้ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “วัดสวนดอกไม้” จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ เรียกพระพุทธรูปนิกายนี้ว่า “พระสงฆ์ฝ่ายวัดสวนดอกไม้ หรือ ฝ่ายบุพผวาสิ” การเผยแพร่พุทธศาสนาในล้านนาครั้งนี้ ถือเป็นการเผยแพร่ครั้งที่ ๒ ทำให้พระพุทธรูปแพร่หลายและมีความเจริญมั่นคงยิ่งขึ้น

ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๑๙๗๓ รัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน ในสมัยนี้พระมหาธรรมคัมภีร์เถระและพระสงฆ์ล้านนาจำนวนหนึ่งเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาแล้วนำเอาคติทางพระพุทธศาสนาจากลังกามาเผยแพร่ในเชียงใหม่เรียกว่า “นิกายลังกาวงศ์ใหม่” โดยมีวัดป่ามหาวิหารเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่ นอกจากนั้นในยุคนี้อาจเป็นครั้งแรกที่มีพระสงฆ์จากล้านนา เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เรียกพระพุทธรูปนิกายนี้ว่า พระสงฆ์ฝ่ายวัดป่าแดงหรือฝ่ายสีหรัตตราม นับเป็นครั้งที่ ๓ ที่พระพุทธศาสนาได้รับการเผยแพร่ในดินแดนล้านนา

จากการที่พระพุทธศาสนาได้รับการเผยแพร่ครั้งใหญ่ถึง ๓ ครั้งดังกล่าว แม้จะทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงยิ่งขึ้นและทำชาวล้านนาในสมัยนั้นมีความสนใจในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนามากขึ้น แต่ก็ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดและการปฏิบัติระหว่างพระสงฆ์ล้านนา ๒ กลุ่ม ที่มีแนวคิดและการปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มพระสงฆ์นิกายลังกาวงศ์เก่า (ฝ่ายวัดสวนดอกไม้) กับพระสงฆ์นิกายลังกาวงศ์ใหม่ (ฝ่ายวัดป่าแดง) แต่หลังจากเหตุการณ์เหล่านี้คลี่คลายลงแล้ว พระพุทธศาสนาในล้านนาก็มีความเจริญรุ่งเรืองโดยเฉพาะในรัชสมัย

^๖ แสง มนวิฑูร,ชินกาลมาลีปกรณ์,พิมพ์ครั้งที่ ๘,(เชียงใหม่:จัดพิมพ์ในงานทำบุญอายุวัฒนมงคลพระครูสุวัตต์ปัญญานิสิต วัดแสนเมืองมาหลวง (หัวข่วง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่,๒๕๕๒),หน้า ๑๘๗.

ของพญาติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๔-๒๐๓๐)^๗ กษัตริย์แห่งราชวงศ์มังรายลำดับที่ ๑๐ ทรงเอาใจใส่ต่อการเผยแผ่และบูรณปฏิสังขรณ์พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ดังปรากฏพระราชกรณียกิจในหนังสือกาลมาลีปกรณ์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ และพงศาวดารโยนก มักกล่าวถึงพระองค์ว่าทรงอุปถัมภ์กุลบุตร ๕๐๐ คน อุปสมบท ทำฐานหลวง ทรงให้การอุปถัมภ์การบูรณปฏิสังขรณ์วัดเจดีย์หลวง ทรงสร้างวัดป่าแดงมหาวิหาร ซึ่งเป็นสถานที่ถวายพระเพลิงศพพระบิดาและพระมารดา ทรงสร้างวัดมหาโพธาราม และสัตตมหาสถาน ทรงอาราธนาพระแก้วมรกตจากเมืองลำปางมาประดิษฐานในซุ้มพระเจดีย์หลวงกลางเมืองเชียงใหม่ นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงออกผนวชในขณะที่ยังทรงครองราชย์สมบัติอีกด้วย

เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนาอีกเหตุการณ์หนึ่ง ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยของพระญาติโลกราช คือ การสังคายนาชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก ณ วัดมหาโพธาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๐ ซึ่งกล่าวไว้ในพงศาวดารโยนก พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ และสังคดียวงค์ซึ่งเป็นเอกสารประวัติศาสตร์ของไทยภาคกลาง แต่เหตุการณ์สำคัญดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนาฉบับสำคัญต่างๆ ทั้งหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานมูลศาสนา และหนังสือ Zimme Yazuwinn ซึ่งเรื่องนี้ยังเป็นประเด็นศึกษาของนักวิชาการและผู้สนใจอยู่ แต่ก็ถือได้ว่าในรัชสมัยของพระญาติโลกราชเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองมาก

หลังจากเหตุการณ์ความขัดแย้งของพระสงฆ์ในล้านนาได้คลี่คลายลงแล้วพระสงฆ์แต่ละรูปต่างก็กลับมาศึกษาพระไตรปิฎกอย่างจริงจังจนเกิดมีพระสงฆ์ผู้เป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหลายรูปที่ได้แต่งคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาด้วยภาษาบาลีหลายเรื่องหลายฉบับเผยแพร่อีกอย่างกว้างขวางเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ในล้านนายุคก่อนนั้นมีความรู้ทางภาษาบาลีและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ดังตัวอย่างพระสงฆ์ผู้แต่งคัมภีร์สำคัญและมีชื่อเสียงเป็นที่ปรากฏดังนี้^๘

๑. พระญาณกิตติเถระ (พ.ศ. ๒๐๒๔-๒๐๓๙) แต่งคัมภีร์ปาติโมกข์คณฐีที่ปนิสมา สังกรวินฉัยและสมันตปาสาทิกาอรรถโยชนา

๒. พระสิริมังคลาจารย์ (พ.ศ. ๒๐๖๓) แต่งคัมภีร์เวสสันดรทีปนี มังคลัตถทีปนีจักกภาพทีปนีและสังขยาปกาสะกฏิกา

^๗ อุดม รุ่งเรืองศรี และ เกริก อัครชินเรศ, พระญาติโลกราช, (เชียงใหม่: โอเรียนทอลสาธิตานุมิปัญญา ล้านนา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘.

^๘ ลิขิต ลิขิตานนท์, "วรรณกรรมพุทธในล้านนาประเภทปกรณ์พิเศษอุดม" บทความในหนังสือ วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๕-๑๑๙.

๓. พระญาณกิตติเถระ (พ.ศ.๒๐๔๗) แต่งคัมภีร์อัฐสาธินี้อัตถโยชนา สัมโมหวิโนทนีออตถโยชนา ธาตุกลาถัตถโยชนา ปุคคลปญญัตถโยชนา กถาวัตถุ ออตถโยชนา ยมกอตถโยชนา ปฏฐานอตถโยชนา อภิธัมมตถวิภาวินีออตถโยชนา และมูลกัจจายนอตถโยชนา

๔. พระสิริรัตนปัญญาเถระ (พ.ศ.๒๐๖๐-๒๐๖๕) แต่งคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์มาติกัตถสรูปัมมสังคณี และวชิรสารัตถสังคหะ

๕. พระสุวรรณรังสีเถระ แต่งปฐมสมโพธิ

๖. พระโพธิรังสีเถระ (พ.ศ.๑๙๘๕-๒๐๖๘) แต่งคัมภีร์จามเทวีวงศ์ สิหิงคินิทาน

๗. พระสุวรรณรังสีเถระ (พ.ศ.๒๑๒๘) แต่งคัมภีร์คันทาภรณ์ฎีกา

๘. พระสัทธัมมกิตติมหาสุสเทวเถระ (พ.ศ.๒๐๕๐) แต่งคัมภีร์สัททพินทุภินวฎีกา

๙. พระญาณวิลาสเถระ แต่งคัมภีร์สังขยาปาสกะ

นอกจากพระสงฆ์ล้านนาสามารถแต่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนาภาษาบาลีดังกล่าวแล้วยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่งที่สามารถแต่งวรรณกรรมพระพุทธศาสนาด้วยภาษาถิ่นล้านนาหลายเรื่องหลายผูกสำหรับใช้เทศนาสั่งสอนชาวล้านนา ทั้งที่ปรากฏชื่อผู้แต่งและไม่ปรากฏชื่อ เช่น มหาเวสสันดรชาดก ชาดกนอกนิบาต ตำนานพระธาตุ วรรณกรรมคำสอน คัมภีร์อานิสงส์ เป็นต้น โดยเฉพาะมหาเวสสันดรชาดกมีมากกว่า ๒๐ สำนวน แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งบอกนามแฝงเอาไว้เท่านั้น บางสำนวนบอกตำแหน่งที่อยู่ของผู้แต่งเอาไว้มีชื่อบ้านหรือชื่อเมืองเป็นต้น เช่น สำนวนเชียงแสน สำนวนพญาเชียงรุ่ง สำนวนมหาธาตุเชียงใหม่ สำนวนเชียงทอง สำนวนวิงวอนน้อย สำนวนไม้แจ้เรียวแดง เป็นต้น สาเหตุที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งในคัมภีร์ธรรมเหล่านี้^๙ อาจเป็นเพราะนักปราชญ์ในสมัยโบราณมีความชำนาญในการแต่งวรรณกรรมด้วยภาษาบาลีจำนวนมาก หากใครนำงานมาแต่งหรือแต่งเรื่องง่ายๆ คงเป็นที่ตำหนิของผู้อื่นหรือลดเกียรติภูมิของตนเองด้วยเหตุนี้เองวรรณกรรมพระพุทธศาสนาบางส่วนจึงไม่ปรากฏชื่อของผู้แต่ง

คัมภีร์ไบลานของล้านนาเหล่านี้เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้น โดยได้รับแบบอย่างการแต่งคัมภีร์และการจารเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาลงสู่ไบลานมาจากประเทศลังกา สืบเนื่องจากเหล่าพุทธสาวกในสมัยพระพุทธกาลได้จดจำพระพุทธพจน์แล้วสั่งสอนสืบต่อกันมาด้วยวิธีท่องจำปากเปล่าระหว่างอาจารย์กับศิษย์ เรียกว่าการสืบทอดแบบมุขปาฐะ ภายหลังเมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว เหล่าพระสาวกได้ร่วมกันจัดสังคายนาพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่เพื่อรักษาพระพุทธพจน์ไว้และเผยแผ่ให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น การสังคายนาครั้งที่ ๑-๔ ยังใช้วิธีมุขปาฐะอยู่ จนกระทั่งการสังคายนาครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๔๕๐ (บางแห่ง

^๙ สิงฆะ วรรณสัย, *ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย*, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑.

เป็น พ.ศ. ๔๓๓)^{๑๐} พระเจ้าวัฏฏคามณิภย กษัตริย์แห่งลังกาทวีป องค์อุปถัมภ์การสังคายนาทรงพิจารณาเห็นการณ์ไกลว่า ในอนาคตบรรดาอุลลุบลุตรจักมีความจำน้อยไม่อาจทรงจำพระไตรปิฎกได้ทั้งหมด เกรงว่าการท่องจำ (มุขปาฐะ) อาจมีความวิปริตผิดพลาด เพื่อป้องกันไม่ให้พระไตรปิฎกสูญ ที่ประชุมสังคายนาจึงมีมติให้ภิกษุผู้ทรงจำพระไตรปิฎกและอรรถกถาช่วยกันจารึกพระไตรปิฎกทั้งหมดสู่ใบลานซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีความคงทน นับเป็นครั้งแรกที่มีบันทึกพระไตรปิฎกลงสู่ใบลาน ดังความตอนหนึ่งของชินกาลมาลีปกรณ์กล่าวว่า^{๑๑}

“...เมื่อพระเจ้าวัฏฏคามณิภยครองราชย์สมบัติในเมืองอนูราธปุระ พระภิกษุรุ่นก่อนมีปัญหามากได้จำพระไตรปิฎกและอรรถกถาพระไตรปิฎกนั้นไว้ด้วยปากเปล่า พอตกมาถึงสมัยนั้น (สมัยพระเจ้าวัฏฏคามณิ) พระภิกษุทั้งหลายมองเห็นความเสี่ยงแห่งสติปัญญาของสัตว์ (คน) ทั้งหลาย จึงประชุมกันเขียนพระธรรมไว้ในใบลานเพื่อให้พระธรรมนั้นถาวรตลอดกาลนาน พระราชาวัฏฏคามณินั้นครองราชย์สมบัติอยู่ ๑๒ ปี นับทั้งครั้งแรก ๕ เดือน รวมเป็น ๑๒ ปี ๕ เดือน ด้วยประการฉะนี้...”

หลังจากที่พระไตรปิฎกได้รับการบันทึกลงสู่ใบลานแล้ว เหล่าพระสงฆ์ต่างก็ใช้พระไตรปิฎกดังกล่าวเป็นแนวทางในการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันด้วยเหตุนี้เอง ใบลานจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นวัสดุที่ใช้บันทึกพระพุทธพจน์หรือพระไตรปิฎก ครั้งต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในล้านนาจึงทำให้เกิดแบบแผนในการจารึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาลงสู่ใบลานอย่างแพร่หลาย โดยเรียกใบลานนั้นว่า “ธรรม” หรือ “ธัมม์”^{๑๒} บางทีเรียกว่า “กัมพีร์” “คัมภีร์ใบลาน” หรือ “คัมภีร์ธรรม” หมายถึงคัมภีร์หรือตำราทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์ล้านนาใช้สำหรับเทศนาให้ชาวล้านนาสดับฟัง ดังความปรากฏในคัมภีร์เรื่องปฐมมาลัยตอนต้นว่า^{๑๓}

“...สาธโว ดุราโสตุชนะสัปปุริสสะทั้งหลาย อาจารย์เจ้าตนจักแปลงกัมพีร์มาเลยยัตถุอันนี้ จักกะทำปณามะแก่แล้วทั้ง ๓ เพื่อหายอนทรายทั้งมวล จึงกล่าวคาถา อันนี้ว่า อัดทะแห่งคาถาอันนี้ว่า ตนจักแปลงกัมพีร์นี้ คืให้วัชรพยายังพระพุทธเจ้า ตนประเสริฐ...”

๓.๒.๓ ธรรมพื้นเมืองที่ใช้แสดงแก่ผู้ป่วยระยะสุดท้าย

ธรรมพื้นเมืองเป็น คัมภีร์ใบลาน ที่นักปราชญ์ผู้ทรงความรู้ได้รจนา แต่งแต่มาขึ้น เป็นเรื่องราวต่างๆ เช่น นิทานชาดก พุทธประวัติ ทศชาติ หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อใช้แสดง

^{๑๐} สุเทพ พรหมเลิศ, พระไตรปิฎกศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๘๘.

^{๑๑} อุดม รุ่งเรืองศรี, เวสสันดรชาดก ฉบับไม้ไผ่แฉ่เรียวแดง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมืองเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

(เทศน์) ในโอกาสต่างๆ ตามความเหมาะสม ในโบราณล้านนาธรรมพื้นเมืองที่ใช้แสดงธรรมแก่ผู้ป่วย ระยะวิกฤตินั้น ใช้ธรรม “กุมารพังค์”^{๑๒} ธรรมกุมารพังค์นั้นมีเนื้อหาที่น่ากลัว กล่าวถึงสวรค์นรก กล่าวถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้มาก แต่ปัจจุบันนั้น ธรรมกุมารพังค์ ไม่เป็นที่นิยมแพร่หลาย ในปัจจุบัน อาจเป็นเพราะว่า ไม่มีผู้รู้ได้เขียนมาอีก หรือสูญหายไป หรือไม่มีผู้รู้นำธรรมกุมารพังค์มา แปลแล้วตีพิมพ์ ปัจจุบันเลยนิยม นำธรรมมหาวิบากมาแสดงให้ผู้ป่วยฟังแทนธรรมกุมารพังค์

ธรรมมหาวิบาก

ทางเมืองเหนือนี้มีโบราณสำคัญฉบับหนึ่งชื่อว่า “มหาวิบาก” นิยมนิมนต์พระเทศน์ให้แก่คนที่เจ็บหนักใกล้ตายหรือเห็นว่าจะไม่รอด มีเนื้อหาสาระให้ละวางสิ่งทั้งปวงที่มีได้เอามาด้วย หากจะไปก็ขอให้ไปดี ส่วนมากนั้นท่านผู้ใด (ผู้ป่วย) ได้ฟังพระธรรมเทศนาก็นั่นไม่ค่อยมีใครรอด คือตายทุกราย ท่านพระครูโสภณบุญญารักษ์ หรือ หลวงปู่บุญทอง วัดโสภณาราม เจ้าคณะอำเภอแม่ริม ซึ่งเป็นนักเทศน์ดังแห่งเมืองเชียงใหม่ ท่านเล่าเจื้อยคือนิทานสั้นๆ แฝงคติธรรมไว้ว่า

ครั้งหนึ่ง ผู้ป่วยเรื้อรัง เมียประคบประหงมมานานก็ยังไม่เห็นหาย จึงคิดหาอุบายให้ผู้หาย ทราบว่าถ้าได้ฟังธรรมมหาวิบากแล้ว ถ้าไม่ตายก็จะหาย จึงไปนิมนต์พระมาเทศน์โบราณเรื่อง “มหาวิบาก” โดยนำธรรมโบราณผูกนั้นกลับบ้านไปก่อนพระ ตัวผู้เห็นเมียถือโบราณขึ้นเรือนมาก็ถามว่า “มีงอะไรมา” เมียก็บอกว่า “ไปบูชาธรรมมาให้แก่พี่นั้นแหละ จะได้หายเสียที” ผู้ถามก็ถามอีกว่า “ธรรมอะไร” เมียก็ตอบว่า “ธรรมมหาวิบาก” ผู้ได้ฟังดังนั้นก็ตกใจตะคอกใส่หน้าเมียว่า “อ้อ นี่มีงอยากให้ผู้ตายละสิ นี่กว่ากูไม่รู้หรือ วันก่อนไอ้ลูกก็ตายเพราะฟังธรรมผูกนี้แหละ” ผลก็คือการเทศน์วันนั้นต้องระงับไป ส่วนตัวผู้ฟังนั้นจะหายหรือตายท่านไม่ได้เล่า^{๑๓}

ธรรมมหาวิบาก เป็นคัมภีร์โบราณที่ชาวล้านนา ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยธรรมมหาวิบากมีอิทธิพลความเชื่อต่อชาวล้านนา โดยชาวล้านนาเชื่อธรรมมหาวิบากเป็นธรรมที่สูงค่า ชาวล้านนานิยมแต่ง (เขียน) ไปถวายวัด หรือให้ผู้รู้นักปราชญ์ล้านนาเขียน โดยในสมัยก่อนนั้นจะเขียนลงโบราณ ปัจจุบันมีการนำมาตีพิมพ์มากมาย โดยในเนื้อธรรมมหาวิบากในล้านนา ผู้แต่งในสมัยก่อนนั้นได้รจนาแต่งเป็นร้อยกรอง โดยในเนื้อธรรม ได้กล่าวสรุปไว้ดังนี้^{๑๔}

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตาภิรักษ์ ดร., วัดห้วยห้าง ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} พระมหานรินทร์ นรินโท. การเทศน์ที่ลืมนับ: วัดไทย ลาสเวกัส รัฐเนวาดา สหรัฐอเมริกา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.alittlebuddha.com/html/The%20Vision%20of%20P.M.Narin/The%20Vision%20of%20Phramaha%20Narin%2059.html>

^{๑๔} คัมภีร์ธรรมลานเทียมเรื่อง มหาวิบาก, (ลำพูน : ร้านภิญโญ), หน้า ๑.

๑. คนเกิดมามีรูปโฉมโฉมพรรณวันฉางงาม เพราะให้ทาน รักษาศีลฟังธรรมในชาติปางก่อน

๒. คนเกิดมาชาตินี้รูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ในชาติปางก่อน ไม่มีนิสัยให้ทาน ไม่รักษาศีล ไม่ฟังธรรม กระทำให้ผู้อื่นเกิดทุกข์

๓. คนเกิดมาในชาตินี้เกิดในตระกูลขุน ท้าว เจ้าพระยา เศรษฐี เพราะชาติปางก่อนมีจิตใจ อันเป็นกุศล ให้ทานรักษาศีล

๔. คนเกิดมาในชาตินี้มีชีวิตตกทุกข์ได้ยาก ทำมาหากินไม่เจริญ เพราะชาติปางก่อนมีฐานะ ดี แต่เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ทำบุญทำทาน

๕. คนเกิดมาชาตินี้อายุยืนยาว ไม่มีโรคภัยพยาธิ ในชาติปางก่อนได้ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม

๖. คนเกิดมาชาตินี้มีโรคภัยพยาธิเบียดเบียน อายุสั้น ในชาติปางก่อนไม่ให้ทาน ไม่รักษาศีล ไม่ฟังธรรม กระทำแต่บาป

๗. คนเกิดมาชาตินี้มีหูหนวก ตาบอด ในชาติปางก่อนไม่สร้างบุญกุศลให้ทาน ดูแคลน พระสงฆ์องค์เณรที่มาบิณฑบาตรว่าเป็นดังขอทาน แสร้งว่ามองไม่เห็น เพราะไม่ยอมทำบุญ

๘. คนเกิดมาชาตินี้เป็นคนที่มั่งมี แต่ขี้เหนียว งกสมบัติ ในชาติปางก่อนเป็นคนที่มีทรัพย์สมบัติมาก แต่ไม่รู้จักนำมาทำบุญทำทาน แต่เอาไปฝังซ่อนไว้ เมื่อตายไปก็กลายเป็นงูเผ่าจอมปลวก จนกระทั่งหมดเวรกรรมจึงได้เกิดมาเป็นคน

๙. คนเกิดมาชาตินี้มีสติปัญญา เฉลียวฉลาด หลักแหลม ในชาติปางก่อนได้สร้างบุญกุศลไว้มาก รักษาศีล ฟังธรรม

๑๐. คนเกิดมาชาตินี้โง่เขลา ขาดปัญญา ในชาติปางก่อนดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ไม่รู้จักรักษาศีล ฟังธรรม ใช้ชีวิตอยู่ในแหล่งอบายทั้ง ๔

๑๑. คนเกิดมาชาตินี้เป็นคนที่จิตใจขึ้นขมยินดี ทำแต่ความดี เมื่อละจากเมืองมนุษย์ ก็จะนำตนไปสู่สวรรค์เมืองฟ้า

กล่าวคือในเนื้อธรรมมหาวิภาคล้านนา สอนให้คนเชื่อเรื่องกรรมวิบากคืออะไร เชื่อเรื่องทาน ศีล ภาวนา หรือบุญกิริยาวัตถุ ๓ (๑) ทาน หรือการให้ ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ทุกชีวิตไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใครก็ตาม การให้จะช่วยแก้ไขปัญหาที่หนักทำให้เบาที่วุ่นวายเคร่งเครียดทำให้ผ่อนคลายทั้งยังช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น อีกด้วย การให้นั้น ยิ่งให้ก็ยิ่งได้ ที่ให้แล้วจะไม่ได้เป็นไม่มี เพียงแต่ว่าการได้มานั้นหลากหลายรูปแบบจนบางครั้งทำให้แยกแยะไม่ถูกแต่อย่างไรก็ตามที่สัมผัสได้ชัดก็คือทุกครั้งที่เราจะได้ความสบายใจความสุขใจและเมื่อนั้นความสะอาดบริสุทธิ์ก็จะเกิดขึ้นในใจของเราถ้าปราศจากการให้หรือการเสียสละด้วยความบริสุทธิ์ใจแล้วก็เป็นการยากยิ่งที่คนเราจะพ้นทุกข์พบสุขที่แท้จริงได้เพราะต้นเหตุของความทุกข์ยากก็คือความโลภความอยากได้สุขที่เนื่องด้วยสิ่ง

ภายนอกจนทำให้ชีวิตต้องดิ้นรนแสวงหาทุกวิถีทางอันก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมายความ
 อย่างนั้นจะไม่มีทางหมดไปได้เลยหากเราไม่เริ่มต้นด้วยการให้ (๒) ศิล คือ มนุษยธรรมอันมีอยู่ตลอด
 กาล เพื่อให้ทุกชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การรักษาศิล นำมาซึ่งความสมปรารถนาในสิ่งที่ตั้งาม
 ทุกประการเป็นความดีงามที่ยั่งยืนและแผ่แผ่กว้างขวางสร้างสันติสุขให้กับโลกได้ นอกจากนี้ศิลยัง
 ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตทั้งปัญหาเศรษฐกิจและสังคมทั้งปัญหาส่วนตัวและส่วนรวมจนอาจกล่าวได้
 ว่าไม่มีปัญหาใดในโลกที่ศิลไม่อาจแก้ไขได้แต่เป็นที่น่าเสียดายที่แม้มนุษย์ทั้งหลายจะรู้ว่าศิลนั้นมี
 คุณค่าต่างคนต่างปรารถนาจะคบหาอยู่กับผู้ที่รักษาศิลแต่มนุษย์กลับละเลยที่จะรักษาศิลของตนเอง จึง
 เป็นเหตุให้ความเดือดร้อนวุ่นวายไม่เคยจางหายไปจากโลกนี้เลยทั้งที่การรักษาศิลนั้นสามารถทำได้
 อย่างง่ายดายโดยไม่ต้องลงทุนลงแรงไม่ต้องใช้ทรัพย์สินเงินทองไม่ต้องใช้วิชาความรู้ใดๆ ขอเพียงแต่มี
 ใจที่ตั้งามเท่านั้น เพราะการรักษาศิลเป็นการทำบุญด้วยใจอาศัยใจที่เข้มแข็ง อดทน มั่นคงในความ
 ปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่น ใจที่สะอาดมั่นคงเช่นนี้จึงสามารถเป็นฐานที่ตั้งแห่งความดีงามทั้งหลาย
 ได้ผู้ที่รักษาศิลจึงได้บุญได้อานิสงส์อย่างมหาศาล (๓) ภาวนา หรือการทำสมาธิ ก่อให้เกิด
 คุณประโยชน์มากมายสุดจะคณานับ ทั้งประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ เองและผู้คนรอบข้าง อีกทั้งสมาธิยังเป็น
 ของสากลที่ทุกคนในโลกสามารถปฏิบัติได้ สมาธิหาได้เป็นของเฉพาะสำหรับนักบวชหรือฤาษีชีไพร
 เท่านั้นไม่ แต่สมาธิเป็นของกลางๆ ที่อยู่เหนืออิทธิพลของความเชื่อ ศาสนา และเผ่าพันธุ์ใดๆ ทุกคน
 ล้วนสามารถแสวงหาโอกาส อันเป็นทางมาแห่งบุญของตนเอง ด้วยการทำภาวนา ได้ทั้งสิ้น ในขณะที่
 โลกกำลังคุกรุ่นด้วยความไม่สงบอันเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ต่างๆ เช่น สงคราม ความ ขัดแย้งทาง
 ความคิด การเหยียดผิว ฯลฯ ทุกฝ่ายต่างก็ร่วมมือช่วยกันเพื่อที่จะหาสาเหตุ และกำจัดความ ไม่สงบ
 เรียบร้อยนั้น เท่าที่ผ่านมา ยังไม่เคยมีใครรู้ซึ่งถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาและหาทางแก้ไขได้ อย่าง
 ถูกจุดเลย ดูไปคล้ายกับเส้นผมบังภูเขา โดยแท้ที่จริงแล้วไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ใดก็ตาม ทั้งดีและ ไม่ดี
 ล้วนมีต้นเหตุมาจาก ใจ ของคนเราเองทั้งสิ้น ใจที่เป็นตัวควบคุมความคิด คำพูด และการกระทำ ของ
 มนุษย์ ใจนี้เองที่มีอำนาจสั่งการทุกสิ่ง และใจนี้แหละที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปของโลกทั้งในด้านบวก
 และลบ หากผู้หนึ่งเริ่มต้นทำสมาธิใจของเขาย่อมได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้นในสภาวะที่เป็นสมาธิใจหยุด
 นิ่งอยู่ท่ามกลางความสงบภายในย่อมปราศจากความคิดคำพูดและการกระทำในด้านร้ายต่อใครๆ
 กระแสแห่งความสงบและบริสุทธิ์เริ่มก่อตัวขึ้นทีละเล็กทีละน้อยจนกระทั่งครอบคลุมไปทั่วอาณา
 บริเวณ อารมณ์ของบุคคลหนึ่งมีได้มากมายถึงเพียงนี้ และถ้าหากเราลงมือทำสมาธิกันทั้งโลก
 กระแสใจของทุกคนย่อมมีผลถึงกันและกัน คุณภาพใจของทุกคนย่อมได้รับการพัฒนาให้สูงขึ้น เป็น
 สภาวะใจ ที่อยู่เหนือ ปัญหาทั้งมวล เราจะมีใจที่เข้าใจซึ่งกันและกัน ความแตกต่างก็จะหมดจากโลก
 นี้ไป คือ มองข้ามความ แตกต่างเล็กๆ น้อยๆ ไปจนหมดไม่เหลือความแตกต่างใดที่มีผลทำให้มวล
 มนุษยชาติไม่เข้าใจกันได้โลกก็จะพบกับความสงบสุขที่แท้จริงอันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติธรรม
 ดังนั้นสันติภาพของโลกจึงเริ่มต้นจาก สันติสุขภายในของเราเอง

ธรรมมหาวิบากจึงเป็นธรรมที่คุณค่าและเตือนสติแก่ผู้ฟัง ทั้งผู้ป่วยที่ได้ฟังและญาติผู้ป่วยที่ได้ฟัง ฟังแล้วเกิดปัญญาในตนเอง จึงริบเร่งสร้างทาน ศีล ภาวนา เพื่อเป็นการสั่งสมกุศลกรรมแก่ผู้ให้ สูงยิ่งขึ้นไป

๓.๒.๔ ขั้นตอนการแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายในสังคมล้านนา

การแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยในล้านนาถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา จึงมีข้อกำหนดพิธีการการประกอบพิธีแสดงธรรมอย่างเป็นแบบแผนสืบต่อกันมา ตามแต่ละท้องถิ่น^{๑๕} อาจมีมีเหมือนหรือแตกต่างกันน้อยนิดตามพื้นที่ท้องถิ่น แต่โดยทั่วไปแล้วมักมีลำดับพิธีขั้นตอนที่คล้ายกัน

ลำดับขั้นตอนการแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยนั้น โดยทั่วไป มักจะกำหนดเวลาตามแต่สะดวก โดยมักจะมีการบอกกล่าว ญาติพี่น้อง ชาวบ้านมาร่วมฟังด้วยตามแต่โอกาส^{๑๖} เมื่อถึงกำหนดเวลาที่ได้จะได้เริ่มพิธีแล้ว มัคทายก จะเรียก ญาติพี่น้องของผู้ป่วยรวมถึงชาวบ้าน ในภาษาถิ่นล้านนาว่า “คณะศรัทธา” หรือ “พ่อออก แม่ออก” มาพร้อมเพียงกันในบ้านของผู้ป่วย จากนั้นมัคทายกจะเตรียมความพร้อม แล้วถึงไปอาราธนาพระสงฆ์มาจากวัด โดยจะมีลำดับพิธีกรรมดังนี้

๑. การไหว้พระรัตนตรัย เพื่อน้อมรำลึกถึงคุณพระรัตนตรัยซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวล้านนาให้ความเคารพนับถือบูชา เรียกพระรัตนตรัยว่า “แก้วตังสาม” หมายถึงสิ่งมีค่า ๓ ประการ ได้แก่ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ในขั้นตอนนี้มัคทายก หรือ อาจารย์วัด เป็นผู้นำศรัทธาประกอบพิธี

๒. การอาราธนาศีล และรับศีลจากพระสงฆ์ เมื่อไหว้พระจบแล้ว มัคทายกถือพานข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนที่เตรียมไว้ในพานเป็นเครื่องสักการะพิธี สมาทานศีล เรียกว่า “ขันศีล” หรือ “ขันขอศีล” ไประประเคนพระสงฆ์ผู้ที่จะแสดงธรรมแล้วกล่าวคำอาราธนาศีลและรับศีลจากพระสงฆ์อย่างพร้อมเพียงกัน โดยก่อนจะรับศีลนั้น ญาติผู้ป่วย ก็จะบอกให้ผู้ป่วยตั้งใจรับศีล ภาษาถิ่นว่า “เอ็นบอกฮับศีล” เมื่อรับศีลจากพระสงฆ์อย่างพร้อมเพียงกันเพื่อชำระกาย วาจาใจ ให้บริสุทธิ์ก่อนสดับรับพระสัทธรรมอันล้ำค่า

๓. เมื่อรับศีลจบแล้ว พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมก็จะหยิบคัมภีร์ธรรมไบลานล้านนา ขึ้นมา ญาติผู้ป่วยก็จะบอกให้ผู้ป่วยได้รับรู้ว่าพระจะแสดงธรรมให้ฟังแล้ว ภาษาถิ่นว่า “ฟังธรรมแน่อ” หลังจากนั้นผู้คนที่มาร่วมฟังธรรมก็อยู่ในอาการอันพร้อมที่จะฟังธรรม

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูวิบูลย์เจติยาทร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุชชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูบุญยาภิรักษ์จิต เจ้าอาวาสวัดช่องลม ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๔. มัคนายกกล่าวคำอาราธนา ให้พระสงฆ์แสดงธรรมด้วยสำนวนโวหารล้านนา เรียกว่า คำอาราธนาธรรม ถือเป็นจารีตประเพณีก่อนการแสดงธรรม คำกล่าวอาราธานานั้นถือเป็นโวหาร เฉพาะชาวล้านนามาสร้างสรรค์ขึ้นมีทั้งภาษาไทยล้านนาและภาษาบาลี ดังตัวอย่างคำอาราธนาของ พระครูสิริสุตตาทิณณโก วัดห้วยห้าง^{๑๗} ต่อไปนี้ คำอาราธนาธรรมแบบสำนวนภาษาบาลี กาโล ยนต์ มหาวิโร ธรรมทานัน นคร รมม เยน เสยย ปรณตโต ตโน มคค อุทิสสิตุ ธมม อนุกมปิมี ปช อารารณ กโรมา

คำอาราธนาธรรมสำนวนภาษาล้านนา

สำนวนที่ ๑

อหิ อันว่าข้า่น้อย คียอพะหนมกร บวรอภิวาทพะสวาดถวายบังคมขอลูกศิษย์ นั่งธัมมาสน์ เมตตัมม จุงค้อยแก้ไขยังรัสสะธัมมเทศนามา ธมม อนุกมปิมี ปช อารารณ กโรมา

สำนวนที่ ๒

อหิ อันว่าข้า วุณทามิ คีน้อมไหวกราบบังคม ผู้ข้า่น้อยคียอพะหนมมือใส่เกล้าเกศ สิบนิ้ว เนตรปาทา ขอลูกสิกข์พระสวัสตา ตบจบแจ้งเจตน์ เมตตาธัมมเทศน์ แจ้งอระทัย จุงค้อยแก้ไขยัง รัสสะธัมมเทศนา ธมม อนุกมปิมี ปช อารารณ กโรมา

สำนวนที่ ๓

อนุชานามิ ผู้เข้าวันทาณบกราบไหว้ชูลี สานมือสิบนิ้วถือดวงดอกบาน ยกยื่นไหว้พะหนม ถวาย ขอลูกศิษย์พระมนีนายตนสักสวาด จุงโอกาสโผดเมตตา ปิยภา คำอ่อนอ้อยระบำโย ขอพระข้า ชักบัวไขนองเนตร ตามดั่งพระพุทเจ้า หากเทศเทศนามา ธมม อนุกมปิมี ปช อารารณ กโรมา

สำนวนที่ ๔

สหมปติ มหาพรหมตนองอาจ หน้าเจียรจากฟ้าพิมาน มือข้า่น้อยขอยอัญชูลีพะหนม น้อม ไหว้กราบบังคม ขอลูกสิกข์พระโคดม ตนจบแจ้งเจตน์ อันเขียนขีดไว้ใส่ลานคำ ค้อยแก้ไขยังรัสสะธัมม อันล้าเลิศ ชีโลกาตามดั่งพระพุทเจ้า หากเทศนามา ธมม อนุกมปิมี ปช อารารณ กโรมา

สำนวนที่ ๕

ปทุมบุบผา ดวงมาลาพร้าพร้อม พะหนมนบ้น้อมแทบปาทา ผุงศรัทธาทังไหย่น้อย นั่งเปน ถ้อยหมุ่นาริ ขอลูกสิกข์พระมนีนตนฉลาด ค้อยแสงสวาดเมตตาธัมม ค้อยแก้ไขตามระบำ อันแลบล้วนสุ ขุมาน ด้วยดั่งพระสวัสตาผายโผด สารถโรธธัมมเทศนามา ธมม อนุกมปิมี ปช อารารณ กโรมา

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูสิริสุตตาทิณณโก ดร., วัดห้วยห้าง ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน,

สำนวนที่ ๖

ธมโม วรธาตุม พรณนาสวาดถวยพะหนม ขอลูกสิกข์พระโคตมตณฉลาด ขอโอกาสโผดเมตตา ผุงศรัทธามาพรำพร้อม มานั่งล้อมอยู่ถ้าฟังธัมม ค่อยแก้ไขตามระบ่ำ อันขึ้นช้อยสว่างหอระทัย ขอพระข้าชกบัวไซ อัสสุไนพอนองเนตร ตามตั้งพระเจ้า หากเทศเทศนามา ธมม อนุกรมปิมี ปช อาราน กโรมา

สำนวนที่ ๗

กาลธมมเทศนา สมตตา คีเปนปะริปัญญาบเสด บัดนี้จึงขอพระข้าชกนิเทศ เทศนายัง รัสสะธัมม แห่งพระสวาดสดาตนผ่านเฝ้า เปนปิ่นเกล้าซื้อดีโลกา มปีตัง ทรงอนันตาทิมนัณง ตน วิโรจน์พ้นจากโทษแห่งข้า ขอลูกสิกข์พระสัถยาดนองอาจ จุงปลงโอกาสโผดเมตตา หื้อชุกทักกายาวเยือก พออะสุนิสน์เสือกแถ่วนอง ตามระบ่ำคลองพิจเพ่ง รัสสะธัมมเทศนามาธมม อนุกรมปิมี ปช อาราน กโรมา

สำนวนที่ ๘

ของขระนทบัวเทศ ถวยเกล้าเกศนัสมัการ ประจุคชสาร ปราบทองแพ่นกระดานทอง ธัมมอันใด แควนถะหรัถะรอง อันเปนคลองแห่งนักปราชญ์ ผู้ช้าน้อยขอรารานามา ธมม อนุกรมปิมีปช อาราน กโรมา

สำนวนที่ ๙

อหิ อันว่าข้า วุนทามิ คีไหว ยังพระข้าตนสักสวาด ขึ้นนั่งธัมมาสน์ดูเพิง ดูสะเพิงสถิต สะมิสสะโมเสมอเหมือน พะเหมียนตั้งราชะสีสิงห์ ขึ้นสู่ตอยคำ อย่าว่าช้าน้อยแครงจำ กาละคี่หากดูควร ผู้ข้าคี่หากถะหมวน นี้วน้อมกราบปาทา ขอพระข้าค่อยแก้ไขยัง รัสสะธัมมเทศนามา ธมม อนุกรมปิมี ปช อาราน กโรมา

รูปแบบคำอาราธนาธรรมของล้านนามีลักษณะผสมผสานระหว่างภาษาบาลีและภาษาท้องถิ่นล้านนา แสดงถึงแนวคิดในการกล่าวคำอาราธนาให้พระสงฆ์แสดงธรรม ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบกันมาว่าก่อนที่จะพระสงฆ์จะแสดงธรรมนั้นต้องได้รับอาราธนาให้แสดงธรรมก่อนทุกครั้งจึงเป็นการแสดงธรรมที่ถูกต้องตามจารีต

เมื่อพระสงฆ์จะแสดงธรรมแต่ละครั้งจึงมีธรรมเนียมปฏิบัติที่ต้องมีผู้กล่าวคำอาราธนาให้แสดงธรรมก่อนเรียกว่า “คำอาราธนาธรรม” เมื่อพระสงฆ์ได้รับการอาราธนาแล้วจึงสามารถแสดงธรรมได้อย่างถูกต้องตามจารีตที่ได้ปฏิบัติสืบกันมา การอาราธนาให้พระสงฆ์แสดงธรรมเป็นการแสดงถึงความพร้อมของผู้ที่จะฟังธรรมด้วยความตั้งใจดี

๕. เมื่อพระสงฆ์ได้รับอาราธนาแล้วให้แสดงธรรมแล้วเริ่มแสดงธรรมด้วยการอ่านคัมภีร์ไบลานทที่นักปราชญ์ได้รจนาแต่งขึ้นชื่อเรียกว่า “ธรรมมหาวิปาก” โดยนักปราชญ์ได้รจนาเป็นทำนองนิยมท่องกันไว้อย่างไพเราะและชัดเจนชัดคำ การแสดงธรรมของพระสงฆ์นั้นจะเป็นการแสดงธรรม

แบบทำนองธรรมวัตร หากพระสงฆ์เริ่มแสดงธรรม “นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส” ผู้ฟังจะพนมมือให้วาระหว่างออกเพื่อเคารพพระสังฆธรรมที่พระสงฆ์กำลังแสดง จนถึงจบด้วยคำว่า “นโมจิ ตัง ชียา...” การที่ชาวล้านนาตั้งใจฟังธรรมอย่างเคารพ เพราะถือว่าเสียงพระธรรมเทศนาที่ได้ฟังนั้น เป็นเสียงของพระพุทธเจ้า โดยผ่านตัวแทนคือพระสงฆ์ผู้เทศนา จึงมีความระวังกิริยาอาการทั้งกาย วาจา และจิตใจ

๖. เมื่อพระสงฆ์แสดงธรรมจบแล้ว อาจารย์วัดจะนำสุมาครวัทาน เชื้อกันของที่ถวาย พระสงฆ์ตอนจัด ภาษาถิ่นว่า “ห้างดา” อาจทำด้วยความรีบ ด้วยความไม่ได้ตั้งใจ เส้นผมตกใส่ ได้ พุดจาไม่ดีในขณะจัด(ห้างดา) จึงมีการขอขมาไทยทาน ภาษาถิ่นว่า “เวนตาน” โดยคำเวนตานนั้นมี หลายสำนวนของวัดดอยติ^{๑๘} ดังจะยกตัวอย่างต่อไปนี้

อะหัง วันทา มิ สัพพะวัฏฏหานัง สัพพะ พัง โทสัง ขะมะละ เม ภันเต สาธุ โอกาสะ ข้า แต่สัปเปะเยื่องเครื่องครวัทาน สะหะปะริวารหลายหลาก พร้อมตุ๊กภาคนานา อันศรัทธาผู้ข้าตั้งหลาย ได้ขงขวยมาตคแต่ง สัปเปะแห่งตานา อันหามาได้โดยชอบ ฝะกอบด้วยเจตนายามเมื่อตาแต่งห้าง ก็ดี ร่ำสร้างของตาน บ่อได้แบ่งปันหยุดหย่อน หลอนได้กินก่อนตานลูน บ่อได้ปองปุ่นเป็นส่วน หลอนได้ ด่วนหยุดเอา ยามเมื่อมัวเมาตคแต่ง ได้คู่เหยียดแค้นเดียวกลาย ของตานตั้งหลายตคต่ำ ได้ข้ามย่ำตี เตียน ได้เจียรจำกำบ่อขอบ ของตานตคต่ำยอบกวนกำ หล้างเตือมัวเมาแหนบ่อ บ่อตันได้ฝ่อขัดสี หล้างเตือได้เตือดดำตีเด็กอ่อน เข้าจางอืดอ่อนกวนกิน หูไดยินออกปาก เป็นกำหากรุนแรง ได้จำแข็ง ขนบ กำร้ายหยาบปาโล มิโมโหชั่วโหด ผู้ข้าก็รู้ว่าเป็นโทษเวรกรรม บ่อได้คบบยาเตือดดำออกปากว่า โหงนหงาน หล้างเตือลูกหลานมาไกล ได้ขับไล่จำหนิ กลั้วเป็นวี่กำปาก กลั้วเป็นบาบแปนกรรม หลอนได้กระทำฟ้าวฟังนอนยืนนั่งข้ามกลาย เทื่อโคลน้ำลายตคใส่ เส้นผมน้อยใหญ่ ตกหล่นใส่ของ ตาน หล้างเตือช่วยล้างจ่านถั่วยถาด บ่อปอสะอาดหมดใส หลงลืมไปบั้งปาด ด้วยความประมาทสาสา กลั้วเป็นภัยยาโทษใหญ่ จึงตคแต่งได้นำมา ยังบุผาตวงดอกข้าวตอดพร้อมเตียนไฟ น้ำสุกนโรทะกะ ใสจั้นจ้อย ผู้ข้าน้อยขอสมมา สัปเปะปะริวารหลายเยื่อง อันเป็นเครื่องของตาน ขอเครื่องวิเสชนะ ทานเจ้าโผดหื้อหายกลายแปนอโหสิกรรม อย่าหื้อเป็นนิรณัณธรรมกรรมไปพายหน้า แก่ศรัทธาผู้ข้าตั้ง หลายจุ้ผู้จู้คน จุน้อยใหญ่จายหญิง นั้นจุงจักมีเตื่องแต่ดีหรี กายะทวาเร วะจีทวาเร มะโนทวาเร สัญจิ จะ อสัญจิจะ อะตีตะโทสัง อะนาคะตะโทสัง ปัจจุปปันนะโทสัง สัพพะโทสัง ขะมันตุโน

หลังจากม้นายก (อาจารย์วัด) ได้กล่าวคำสุมาครวัทานเสร็จแล้ว มีความเชื่ออีกอย่างหนึ่ง ว่าผู้ป่วยที่ไม่สบาย อาจจะทำกรรมไม่ดีกับวัดกับพระสงฆ์ ได้ล่วงเกินพระรัตนตรัย อันประกอบด้วย พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ จึงมีการกล่าวคำสุมาแก้วตั้งสาม (ขอขมาพระรัตนตรัย) ให้ผู้ป่วย โดย

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตพัฒนกิจดี, วัดดอยติ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

เชื่อว่าขอมาแล้วอาการป่วยจะดีขึ้น โดยมีคนยากจะเป็นกล่าว ในการสุม่าแก้วตั้งสามให้ผู้ป่วยนั้น
ต้องจัดพานเหมือนกับพานขอศีลที่กล่าวมาเบื้องต้นอีกหนึ่งใบ โดยจัดหาข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียนมาใส่
พาน แล้วมีคนยาก (อาจารย์วัด) จะกล่าวสุม่า บางที่อาจให้พระสงฆ์กับมาสุม่าที่วัดให้^{๑๙} แต่ส่วนใหญ่
จะมีการสุม่าในที่นั้นเลย โดยคำสุม่าแก้วตั้งสาม ของวัดดอยติ^{๒๐} ยกเป็นตัวอย่างดังนี้

สาธุ สาธุ โอกาสะ ข้าแต่พระติงไหลระตะนะผ่านแผ้ว พระแก้ว ๓ ประการ ในที่หมาก่าละ
บัดนี้ มุละศรัทธาผู้ข้าตั้งหลาย ได้พร้อมใจกันมารับศีลและถวายทาน ก็สำเร็จเสร็จกาลมุลเมี้ยนแล้ว
ผู้ข้าก็จักคลาดแคล้วคืบสู่เคหา ผู้ข้าจึงได้ตกแต่งยังบุปผาลาจาตวงดอก ข้าวตอกดอกไม้ธูปเทียน มาจำ
เนียรเหนือขัน แบ่งเป็นสามโกฐากส์ ส่วนปฐมะวิภาคเบื้องต้นหัวดี ผู้ข้าตั้งหลายจักมาขอสมมา ยังพระ
มุณีตันเป็นเจ้า เป็นเจ้าแห่งองค์ตาน ส่วนทุติยะวารโกฐากส์ วิภาคอันถ้วนสอง ผู้ข้าได้ป้องกันไว้
ยกยื่นไหว้ทูลสา เพื่อจักมาขอสมมา ยังพระธรรมอันหอมหื่น อันได้แปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ส่วน
ตะติยะโกฐากส์ วิภาคอันถ้วนสาม ก็มีบุปผาลาจาจามบ่อเส้า เพื่อจักมาขอสมมายังพระสังฆะเจ้ามากมี
มุล หลังก่อผู้ข้าได้ผิตผวน ด้วยกาย วะจี มะโน ได้ผิตพลั้งจิตใจบ่อตั้งหมื่นหากผิตไปสังขารวัยมาก
หมื่นสี่พัน จิตใจสอดค้นบ่อตันฮุน เพราะการทาบญักเป็นก่ายาก ขอพระเจ้าแก้วสามโกฐากส์ จุงคะรุ
ละทุโธสามมุลมาก ผู้ข้าเหนื่อยอาจหากกลัวมี ผู้ข้าตั้งหลายอภิวันที่กราบกายเกล้า ขอสมมายังพระเจ้า
แก้วจุงค์ ๆ หลังก่อมีใจหลงพลั้งพลาด ได้คิดถึงฆราวาสและเคหา หลอนได้ปากจำอุ้อวด คำเล่น
สวดปาโล ก็นับเป็นการปมาโทประมาท ขอพระเจ้าแก้วตั้งสามโกฐากส์โผดผาณี หลังก่อได้สูบปฐิ
และเมี้ยนหมาก ถ่มน้ำลายขากตกลงในเขตระตะนะโขงวันวิเศษ ก็นับเข้าห้องเหตุปมาโท หลังก่อจะ
จีปากได้ผลกล่าวคำหยาบช้าบ่อสมบาคหน้ามาทำบุญ ผู้ข้ายอมมือทูลใส่เกล้า จุหนุ่มเฒ่ากู่ญิงจาย
หลังก่อได้กล่าวคำอุบาย เป็นลวงลายมายัจู นับแต่ผู้อุ้อบอย่าเกรง บ่อได้นึกเลงถึงบาป ผู้ข้ายกมือ
กราบขอสมมา หลังก่อได้กล่าวมุสาพลางร้ายเล่น ใจตื่นเต้นกลางประชุมชน ในเวลาจักทำบุญกุศล
อันใหญ่ กายะวะจีมะโนไปตันหลอน จิตใจจรแตกตื่น เรื่องราวอื่น ๆ มาอุ้อกัน ต่อหน้าพระพุท พระ
ธรรม พระสงฆ์เจ้า ผู้ข้านี้เล่าขอสมมา ขออย่าได้เป็นโทษโธสาใหญ่ไปขว้างไขว่มัดคทาทาง นิรวณวาง
โตษต้อง ขอกลับกลายเป็นห้องอโหสิกรรม ขอลดโทษญิงจายน้อยใหญ่ แก่เฒ่าจุงคน ๆ นั้นจุงจักมีเตื่อง
แต่ดีหลี ฯ กายะทวาเร วะจีทวาเร มะโนทวาเร สัญจิจจะ อสัญญจิจจะ อะดีตะโธสัง อะนาคะตะโธสัง
ปัจจุปันนะโธสัง สัพพังโธสัง ขะมันตุนโน

๗. หลังจากทีสุม่าคร้วทานและสุม่าขันแก้วทั้งสามแล้วญาติผู้ป่วยหรือผู้ป่วยจะเป็นผู้
ประเคนไทยทานถวายพระสงฆ์ พระสงฆ์จะให้พรอนุโมนทนาเป็นภาษาบาลี หลังจากพระสงฆ์ให้พร

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูบุญยาภิรักขิต เจ้าอาวาสวัดช่องลม ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, ๒๘
ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตพัฒนกิจต์, วัดดอยติ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๓ มกราคม
๒๕๖๑.

เสร็จ พระสงฆ์จะเอาด้ายสายสิน (ฝ้ายเก่าเส้น) มัดมือผู้ป่วยบางท้องถิ่น^{๒๑}อาจมีการปิดเคราะห์ก่อนจะมัดมือเพื่อเป็นสิริมงคลให้หายป่วย

๘.สุดท้ายของพิธีกรรมจะมีการแผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ เทวดา พ่อแม่ญาติ ผู้จากไปโดยแต่ละท้องถิ่นใช้คำแผ่เมตตาแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นแต่บทกรวดน้ำแผ่เมตตาแต่ละท้องถิ่นจะมีความหมายคล้ายคลึงกัน ดังจะยกตัวอย่างของวัดดอยติ^{๒๒}ไว้ดังนี้

อิหัง ทานะ กัมมัง นิพพานะ ปังจะโย โหนตุ โน นิจจัง อิหัง สีละ กัมมัง นิพพานะ ปังจะโย โหนตุ โน นิจจัง อิหัง ภาวนา กัมมัง นิพพานะ ปังจะโย โหนตุ โน นิจจัง ยังกัญจิ กุสะลัง กัมมัง กัตตัพ พัง สัพเพหิ กะตัง ปุญญัง โน อนุโมทนต์ สุนันตุ โภณโต เย เทวา อัสมิง ฐานเ อาทิสะตา ที่มายู กา สะทา โหนตุ สัพเพ สัตตา สุขี อัตตานัง परिหะรันตุ มาตาปิโตร สุจิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุญจันตุ สัพเพ ญาตะกา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุญจันตุ สัพเพ อัญญาตะกา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุญจันตุ สัพเพ ปิสาจา สัพเพ ยักขา สัพเพ เปตา จะ สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุญจันตุ สัพเพ นักขัตตา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุญจันตุ สัพเพ เทวา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุญจันตุ สัพเพ อาจะริยูปัชฌายา สุขิตา โหนตุ ทุกขา ปะมุญจันตุ สัพพะ สัมปัตติโย สมะชิฆณันตุโว ฯ

หลังจากการกรวดน้ำแผ่เมตตาเสร็จแล้วนั้นถือว่าการเสร็จพิธีในการแสดงธรรมมหาวิบาก ให้ผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยได้ฟัง ก็เกิดความสบายใจหลังจากได้ฟังธรรม

ลำดับขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้นอาจที่ความเหมือนหรือแตกต่างกันน้อยนิดตามแต่ละท้องถิ่นที่ท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการแสดงธรรมผู้ป่วยในลำนานนั้นถือเป็นสิ่งมีมาช้านานและเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้สืบไป

๓.๒.๕ ความเชื่อลำนานต่อการแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยระยะสุดท้าย

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของ เทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุร้าย พายุผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัย ต่างๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มีความเชื่อหรือความเชื่อของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจ

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตพัฒนกิจต์., วัดดอยติ ตำบลป่าสัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตพัฒนกิจต์., วัดดอยติ ตำบลป่าสัก อำเภอมือง จังหวัดลำพูน, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

ประโยชน์ แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

ความเชื่อ คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ คนที่เชื่อในฤกษ์ยามก็จะถือว่า วันเวลาการโคจรของดวงดาวจะก่อให้เกิดผลต่อตัวมนุษย์ คนที่เชื่อเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่า เครื่องรางของขลังให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริง ตัวอย่างของความเชื่อ ได้แก่ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคลาง ของขลัง ผีสงฆ์ นางไม้ ความเชื่ออำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เหล่านี้เป็นต้น

ในสังคมล้านนามีความเชื่อต่อพิธีกรรมการแสดงธรรมมหาวิบากแก่ผู้ขึ้นวิภักติ ที่ถูกปลุกฝังมาช้านานโดยแต่ละท้องถิ่นในล้านนามีความเชื่อคล้ายๆกัน และเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อด้านวัฒนธรรม ด้านจิตใจ ด้านสังคมไว้อย่างมาก

พระครูบุญยาภิรักขิต^{๒๓} กล่าวว่า ในเมืองแพร่ มีความเชื่อว่าการที่ผู้ป่วยใกล้ตาย ผู้ป่วยที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้นั้น ทางท้องถิ่นเมืองแพร่ ก็มีความเชื่อว่า ผู้ป่วยที่ได้ฟังธรรมมหาวิบาก ถ้าได้ฟังแล้ว ผู้ป่วยจะดีขึ้นหรือได้ตายแล้วจะได้ไปเกิดภูมิที่ดี และยังกล่าวกล่าวต่อไปอีกว่าหากผู้ป่วยไม่ตาย หรือผู้ป่วยอาการป่วยดีขึ้นผู้ป่วยจะรู้ผิดชอบชั่วดีมากขึ้นกว่าเดิม หากผู้ป่วยตายไปด้วยอานิสงส์ได้ฟังธรรมมหาวิบากก็จะไปสู่สุคติ

พระครูบรรพพัฒนกิตติ^{๒๔} กล่าวว่า ความเชื่อนี้เป็นความเชื่อที่ชาวล้านนาเชื่อว่าไม่ว่าผู้ป่วยที่ได้ฟังธรรมมหาวิบาก จะตายหรืออาการป่วยดีขึ้นก็ตาม อานิสงส์ของการแสดงธรรมมหาวิบากมีมาก ได้อานิสงส์ทั้งผู้แสดงและผู้ฟัง

พระครูสุภัทรกิจจาภรณ์^{๒๕} ให้สัมภาษณ์ว่า หากมีใครป่วยหนักเข้าขั้นสุดท้ายหรือใกล้ตายพักอยู่บ้าน จะมีการตระเตรียมวาระสุดท้ายเพื่อนำไปสู่การตายดีกันแล้ว ญาติพี่น้องจะต้องมาเยี่ยมเยียนดูแล ฝากพยาบาล ไม่มีการทอดทิ้งให้ห่างหาย มิเช่นนั้นจะถือว่าใจแคบ ถูกเพื่อนบ้านตำหนิ ลูกหลานจะนิมนต์พระมาแสดงธรรม “ธรรมมหาวิบาก” เป็นการแสดงธรรมเกี่ยวกับวิบากกรรม ยิ่งคนเป็นโรคเรื้อรังได้ฟัง เชื่อกันว่าถ้าพ้นวิบาก โรคจะเหือดหายได้เร็ว แต่ถ้ายังมีวิบากกรรม

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูบุญยาภิรักขิต, เจ้าอาวาสวัดช่องลม ตำบลหัวฝาย อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูบรรพพัฒนกิตติ., วัดดอยติ ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูสุภัทรกิจจาภรณ์., วัดร่องส้าว ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๕ มกราคม ๒๕๖๑.

จะสิ้นใจด้วยความสงบ ไม่ทนทุกข์ทรมาน เมื่อคนป่วยกำลังจะจากไป ลูกหลานจะช่วยบอกทางว่า “ขอหื้อคิดหาของกินของท่านเน้อ” หมายถึง ขอให้คิดหาแต่บุญกุศล พระรัตนตรัย หรือกล่าวพุทโธๆ จนกระทั่งสิ้นใจ

การฟังเทศน์ มีนัยยะเพื่อเตือนสติคนป่วยให้ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะในบั้นปลายชีวิต จะมีลูกหลานผู้ชายคนหนึ่ง นำขันข้าวตอกดอกไม้ไปที่วัดในหมู่บ้านเพื่อเป็นตัวแทนผู้ป่วยขอสุมาแก้วทั้งสาม หมายถึงขอมาพระรัตนตรัย แสดงให้เห็นถึงความศรัทธาของคนป่วย อีกอย่างหนึ่ง ตามความเชื่อของคนโบราณ คนที่กำลังจะตาย สติสัมปชัญญะอาจเลอะเลือน ลูกหลานจะช่วยประคับประคองให้ใจผู้ใกล้ตายสงบลงได้ ด้วยการน้อมนำให้ระลึกถึงบุญกุศล เป็นพาหนะนำไปสู่สุคติภูมิ

พระครูสิริสุตาภิณธ์ กล่าวว่า การแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยใน ในโบราณล้านนา จะเรียกผู้ป่วยว่า “ ะรงวิบาก ” จะนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมกุมารพังก์ แต่ปัจจุบันนิยมใช้ธรรมมหาวิบากแทน เพื่อให้ผู้ป่วย ได้ฟังเสียงธรรม (เสียงทุเจ้าเล่าธรรม) เพื่อยึดเป็นอารมณ์เพื่อให้มีสติ

อย่างไรก็ตามความเชื่อที่กล่าวข้างต้นนั้นเป็นความเชื่อของชาวล้านนาที่สืบๆกันมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเหล่านี้เป็นความที่ มีคิดว่าผู้ป่วยได้ฟังธรรมแล้ว ตายไปแล้วจะไปสู่สุคติภพ หากหายป่วยก็จะปฏิบัติ เข้าวัดฟังธรรม รู้จักให้ทาน รักษาศีล ภาวนา มากขึ้น

จากการศึกษานี้กล่าวสรุปคือ ภาคเหนือของไทยที่คนทั่วไปมักเรียก “ล้านนา” นั้น นับเป็นดินแดนอีกแห่งหนึ่งที่มีมนต์เสน่ห์ดึงดูดใจให้คนอยากไปเยือนอยู่เสมอ ทั้งนี้ เพราะวิถีชีวิตที่ปรากฏเป็นรูปธรรมอันโดดเด่นได้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่ต่างไปจากภูมิภาคอื่นๆ จากหน้าบันทึกประวัติศาสตร์ในอดีต “ล้านนา” เป็นอาณาจักรหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งทางภาคเหนือตอนบนก่อนที่จะมาหลอมรวมกับกรุงรัตนโกสินทร์เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งแม้จะผ่านช่วงพัฒนาการที่ยาวนานทั้งการเป็นอาณาจักรที่เป็นอิสระปกครองโดยราชวงศ์มังราย มีความเจริญรุ่งเรืองและเสื่อม จนต่อมาต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าและสยามนั้น อาณาจักรล้านนาก็ยังคงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน ภายใต้ระบบความเชื่อแบบผสมผสานทั้งศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผี โดยสะท้อนให้เห็นจากมรดกวัฒนธรรม จากการศึกษาศึกษาการแสดงธรรมแก่ผู้ป่วยในล้านนานั้น ชาวล้านนาเชื่อเรื่องคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ การแสดงธรรมแก่ผู้ในล้านนาจึงทำให้เกิดความเชื่อ ชาวล้านนามีความเชื่อในคำสอนของพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ และใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต อีกทั้งใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงส่งผลให้ชาวล้านนามุ่งเน้นที่จะประกอบการบุญการกุศล การแสดงธรรมจึงเป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่สืบกันมา

